

*Kirkuk University Journal
of Humanities Studies*
مَجَلَّةُ جَامِعَةِ كَرْكُوكَ لِلدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ

<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq>

DOI: 10.32894/1992-1179.2025.159624.1199

Date of research received 28/04/2025, Revise date 06/08/2025 and accepted date 07/08/2025

**A RESEARCH ON SULTAN MUZAFEREDDIN GÖKBÖRÜ'S
HISTORICAL CONTRIBUTION TO THE ERBIL REGION**

İnas Salar Enver

Dr. Naznaz Bahjat Tawfeq

ABSTRACT

Sultan Muzafereddin Gokboru is a very important leader who has not been sufficiently researched. Although Gokboru is referred to with many titles such as king, sultan, padishah, prince in written sources, it is thought that his contributions to the Erbil Region have not been sufficiently examined due to misconception, ignorance or at best, lack of appreciation. This study touches on Gokboru's life, identity and contributions to the region. During the administration of his emirate, Gokboru did not give way to control of passions, on the contrary, he was extremely alert and careful about what was happening in the public and secret areas. He was able to intervene in emergencies in a prepared manner, and in addition, he was prepared for everything that was expected of him during the days when he entered the Atabey administration and when their administration expanded. He always used the power of his army for the benefit of the Atabeyes and to eliminate the sovereignty of his neighbors. The leadership style he implemented was extremely great, because this connection was clearly seen in public policies and always attracted attention during the Atabey period.

Keywords: Erbil, Sultan Muzafereddin Gokboru, Historical Importance of Gokboru.

دراسة حول المساهمة التاريخية للسلطان مظفر الدين كوكبورو في أربيل

أيناس سالار أنور¹

د. نازناز به هجه ت توفيق²

الملخص

يُعدّ السلطان مظفر الدين كوكبوري من القادة البارزين الذين لم يحظوا بالبحث الكافي حول شخصيته. وتتناول هذه الدراسة حياة كوكبوري وهويته وإسهاماته في منطقة أربيل، وهي إسهامات يُعتقد أنها لم تُبحث بشكل وافٍ نتيجة سوء الفهم أو الجهل أو، في أحسن الأحوال، غياب التقدير. لقد أُشير إلى كوكبوري في المصادر المكتوبة بألقاب متعددة مثل الملك، والسلطان، والخليفة، والأمير. وخلال فترة إمارته، لم يسمح كوكبوري بأن تتحكم الأهواء في شؤون الحكم، بل كان يقظاً للغاية ومتحفزاً إزاء ما كان يحدث في المجالين العام والخاص. وقد تمكن من التدخل السريع استعداداً للطوارئ، وكان مستعداً دوماً لكل ما كان يُتوقع منه، خاصة في الأيام التي خضعت فيها السلطة لحكم الأتابكة واتسعت إدارتهم. استخدم قوة جيشه دائماً لصالح الأتابكة، ولإزالة هيمنة الجيران. وكان نمط القيادة الذي انتهجه على درجة عالية من التميز، حيث بدا ذلك جلياً في السياسات العامة، ولافتاً للنظر طيلة فترة حكم الأتابكة. وفي الدراسات تبين أن أصل كوكبورو التركماني كان مخفياً وقدم على أنه مظفر الدين كوكبوري بن كوجك علي بن بكتكين. ومع ذلك، عند فحصها لغوياً، يمكننا أن نرى أن هذه كلها مجرد أسماء وألقاب تركية. وفي الأبحاث التي أجريت حول أصل كوكبورو، لم يتم تقديم شخصيته بطريقة علمية متينة ولم يتم كشف أنشطته بشكل كافٍ.

الكلمات المفتاحية: أربيل، السلطان مظفر الدين كوكبوري، الأهمية التاريخية لكوكبوري.

¹ طالبة ماجستير، جامعة صلاح الدين، كلية اللغات، قسم اللغة التركية enas.anwar@su.edu.krd

² جامعة صلاح الدين، كلية اللغات، قسم اللغة التركية naznaz.tawfeq@su.edu.krd

SULTAN MUZAFEREDDİN GÖKBÖRÜ’NÜN ERBİL BÖLGESİNE TARİHİ KATKISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İnas Salar Enver
Dr. Naznaz Bahjat Tawfeq

ÖZET

Sultan Muzafereddin Gökbörü, hakkında yeterince araştırma yapılmamış çok önemli bir liderdir. Yazılı kaynaklarda kral, sultan, padişah, prens gibi birçok unvanla dile getirilen Gökbörü’nün Erbil Bölgesi’ndeki katkılarının yanılgıdan, cehaletten ya da en iyi ihtimalle takdir eksikliğinden dolayı yeterince incelenmediği düşünülen bu çalışmada Gökbörü’nün hayatı, kimliği ve bölgeye kattıklarına değinilmiştir. Gökbörü, emirliğinin yönetimi sırasında ihtirasların kontrolüne yer vermemiş, bilakis kamusal ve gizli alanda olup bitenlere karşı son derece uyanık ve dikkatli olmuştur. Acil durumlara hazırlık şekilde müdahale edebilmiş, ilaveten Atabeylerin yönetimine girdiği ve yönetimlerinin genişlediği günlerde kendisinden beklenen her şeye hazırlıklı olmuştur. Ordusunun gücünü daima atabeylerin yararına ve komşularının egemenliğini ortadan kaldıracı amacıyla kullanmıştır. Onun uyguladığı liderlik biçimi son derece büyüktü, zira bu bağlantı kamu politikalarında açıkça görülmüş ve Atabeyler döneminde de her zaman dikkat çekmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erbil, Sultan Muzafereddin Gökbörü, Gökbörü’nün Tarihi Önemi.

GİRİŞ

Türkmen bir asıldan geldiği bildirilen Sultan Muzafereddin Gökbörü, hicri 549 yılının Muharrem ayının yirmi yedinci Salı gecesı Musul Kalesi'nde doğmuştur. Gökbörü'nün biyografisini araştıranlarca İslam dinini seçtiği için Muzaffereddin Kevkeburı bin Ali Kaçuk bin Baktekin adıyla Arap olarak gösterilerek aşırıya kaçıldığı ve katkılarına yeterince değinilmediği görölmüştür. Onu Baktakin ailesinden veya Baktakin emirliğinin bir bölümünden araştıran çalışma sayısı da oldukça kısıtlıdır. Fakat bu çalışmalarda görev alan araştırmacılar selefleri gibi, ırkı ve kökeni konusunda onu tanıtmada başarısız olmuşlardır (el Karadağı, 2003, s. 14).

Sultan Muzafereddin Gökbörü'nün ailesi babası Zeyneddin Kükburı, kardeşleri Zeyneddin Yusuf ve Ak Burı, eşi Rabia Hatun, Selahaddin Yusuf el-Eyyubı'nın kız kardeşi ve iki kızından oluşmaktadır. Babası Zeyneddin Ali Kajuk bin Baktakin'dir. İbn Hallikan onu Ebu olarak ifade etmiştir; ancak bu iki lakabı taşıyan oğullarının olup olmadığı bilinmemektedir.

Gökbörü'nün babası hicri 563 yılında vefat etmiştir. Doğum tarihi ve yeri tarihçiler tarafından belirtilmemiştir. Ancak araştırmacı, İbn Hallikan'ın bildirdiği üzere Zeyneddin Kükburı, yüz yılı aşkın bir süre ömür yaşamış ve yaşının ilerleyen dönemlerinde kör ve sağır olmuştur. Babasının kısa boylu olduğu bilinmektedir ve kendisine kısa boylu anlamına gelen "Kujuk" lakabı takılmıştır (Al-Irbili, 2022, s. 42).

Çalışmalarda Gökbörü'nün Türkmen kökeninin gizlendiği ve onu Muzaffereddin Kökburi bin Kucak Ali bin Baktakin olarak tanıtmakla yetinildiği görölmüştür. Fakat dil bilimsel olarak da incelendiğinde bunların hepsinin sadece Türk isimleri ve unvanları olduğu

görülmektedir. Gökbörü'nün kökenine dair yapılan araştırmalarda kişiliğinin sağlam bir bilimsel şekilde sunulması başaramadığı gibi faaliyetleri de yeterince irdelenmemiştir.

Gökbörü'nin yöneticilikteki yeteneğine dair İbnu'l-Esir'in El-Kâmil'ine, El-Sem'ani'nin El-Ensab'ına, Mu'cem'ül-Buldan'a, Vefayetu'l-Ayan'a ve daha birçok kitaba başvurulması uygundur. Gökbörü hem bir vatandaş, hem bir önder ve hem de halkın en sevdiği figürlerden birisi olarak yaşamını sürdürmüş ve hicri 630 yılının Ramazan ayında Erbil Kalesi'nde vefat etmiştir. Babası Kajak Ali'nin 563 h. yılındaki vefatından sonra Erbil'i devralmış ve çok sevdiği yurduna gösterdiği ihtimam ile halkın da kendisine büyük bir saygı ve sevgi duymasını sağlamıştır (el Karadağı, 2003, s. 16).

Ebû Mansur Kaymaz, Gökbörü'nün babası Zeyneddin Ali Kuçak'ı, kendisine Erbil valiliği verilinceye kadar oğullarının atabeyi yapmıştır. Gökbörü 14 yaşında emirliğin başına geçtiği için Mücahideddin ona karşı önyargılı davranmış ve onun buna layık olmadığı yönünde bir rapor ile meseleyi asil mahkemeye danışmıştır. Sonrasında Gökbörü'den görevi almış ve yerine kardeşi Zeyneddin Ebu'l-Muzaffer Yusuf'u atamıştır. Akabinde ise Muzaffereddin ülkeden kovulduğu için Bağdat'a gitmiş ancak orada amacına ulaşamamıştır.

Seyfeddin Gazi bin Mevdud hükümdarlığındaki Musul'a yerleşen Gökbörü, daha sonra Sultan Selahaddin'in hizmetine girmiş ve onun tarafından yetiştirilmiştir. Babası tarafından haksızlığa uğrayan Gökbörü, başlangıçta Halifenin kendisini Erbil'in işlerine karışmak için bir araç olarak kullandığını düşünse de Seyfeddin onu hayal kırıklığına uğratmamıştır. Gökbörü'nün emirliği elinden alınarak Erbil'den çıkarılması, aşağılanması ve Mücahideddin Kaymaz'ın fanatikliği onun kararlılığını zayıflatmamış, başına gelen olaydan sonra Musul valiliğine

tain edilen Atabey Seyfeddin Gazi'nin yanına gitmiş ve kendisinden Haran'ı alarak buradaki emirliği bir müddet atabeylere tabi olarak ve onların emirlerine itaat ederek devam etmiştir.

571 yılında Mücahideddin Kaymaz Musul valisi ve atabeylerin vekil yöneticisi olmuştur. Bu durum, Atabeyler yönetimine karşı hoşnutsuzluğa sebep olmuş; zira kendisi ile Mücahideddin arasında, kendisine yönelik muamele konusunda var olan düşmanlık ve nefret mevcuttur. Tarihçiler ondan çok az bahsetmişlerdir ve feodal beyler de onun gerekli hizmetleri tereddütsüz yerine getirmesi gibi, gerekli olan ortaya çıkana kadar ondan bahsetmemişlerdir (Joan Ahmed İsmail, 2018, s. 387).

Dönemde en önemli olaylardan birisi Atabekler ile Sultan Selahaddin Eyyubi arasındaki çekişmenin zirveye ulaşması olmuştur. hicri 571-Miladi 1176 yılı Şevval ayında aralarında savaş meydana gelmiş ve Sultan Selahaddin'in sol kanadı Gökborü tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bu savaşta Gökborü, Atabey Seyfeddin'in sağ kanadında yer almış ve onun safında galip gelmiştir.

Gökborü'nün başarısıyla tehlikeyi gören Sultan Selahaddin ileri atılıp bütün gücünü ortaya koymuş ve Seyfeddin ile beraberindekiler büyük bir bozguna uğramışlardır. Türü ganimetlerin ele geçirildiği bu savaştan önce yapılan görüşmeler Seyfeddin'in inatçılığı ve Selahaddin'i ortadan kaldırma ümidi yüzünden barış konusunda bir sonuca varamamış, o anki durumu ve Sultan Selahaddin'in zaferlerine tahammül edememiş, büyük bir hayal kırıklığına uğramış ve bu olay onun belini kıran bir olay olmuştur.

Bu olaya kadar Gökborü, kardeşi Zeyneddin Yusuf da Atabeylere sadık kalmıştır. Fakat bu olayla Mücahideddin Kaymaz'ın işi devralması

ve Atabeyler devletin kontrolünü eline alması üzerine öfkelerini bastırmış ancak onlarla aynı fikirde olmadığı da dile getirmekten kaçınmamıştır. Nureddin eş-Şehid'in oğlu Kral es-Salih'in 577 yılı Recep ayının 13'ünde vefat etmesinden sonra Atabekler ile Selahaddin arasında çeşitli olaylar cereyan etmiştir.

Atabey İzzeddin ve komutanı Mücahideddin de Levant prenslerini hesaba katmamışlardı ve tarihçiler onu dar görüşlü olarak nitelemişlerdi, bu yüzden Atabey Halep'ten ayrılmış ve bu yılın Şevval ayının 16'sına kadar orada kalmıştı, Rakka'ya gelince Atabey kardeşi İmadeddin'le buluşmuş ve aralarında bir takas yapılmıştı. Çünkü Atabey, Sultan Selahaddin'in hatırı için Levant'ta kalması gerektiğinden Musul ile birlikte Levant'ı koruyamayacağına inanıyordu, bu yüzden İmadeddin 578 h. yılının Muharrem ayının 13'ünde Halep'i ele geçirdi ve İzzeddin'i Sincar'ı alması için gönderdi. Sultan Selahaddin, Musul'dan gelen elçilerin Franklara ulaştığını haber aldı (Şeddad, 1901, s. 216).

Onları Selahaddin'e karşı savaşmaya çağırmıştı ve yeminlerini bozduklarını anlayınca, düşmana karşı Müslüman ordularını birleştirmek için Atabeylere gidildi. Bunun için hazırlıklara başladı ve Atabeyler olayı onun meşguliyetini daha da artırdı. İmadeddin bunu duyunca, haberi almak ve orduları harekete geçirmek için Musul'a gitti. Sultan Selahaddin Halep'e kadar yürüdü ve onun başlıca kaygısı Atabeylerdi, çünkü onlar onun Haçlılarla savaşmasını engellemişlerdi ve Franklarla birlikte ona karşı dönmüşlerdi. hicri 578 yılının Cemaziyüla ayının 18'inde Halep'e ulaştı. Üç gün kaldıktan sonra aynı ayın 21'inde işgalcileri aramak üzere yola çıktı.

Bu arada Gökbörü ile arası düzelmişti. O sırada Harran hâkimi olan ve Musul Atabeyleri'nden küsen ve Mücahideddin Kaymaz'dan korkan Sultan Selahaddin'e sığınarak Fırat'a geçmişti. Sultanın Atabeyler

ülkesine gitme kararlılığı güçlenmiş, onun işini kolaylaştırmıştı. Edessa'ya, Rakka'ya ve Nusaybin'e girdi. Gökborü'nün Sultan Selahaddin'le temas kurduğu tarih, hicri 578-miladi 1182 Cemaziyüla olarak kaydedilmiştir. Musul'u fethetmesi için ısrar etmiş, fakat muvaffak olamamış, savaş durumunun gerektirdiği sebeplerle, geri çekilmiştir (Al-Irbili, 2022, s. 44).

Hicri 579 yılında halifenin elçisi ve beraberindekiler bir barış antlaşmasının arabuluculuğunu yapmışlardır. Selahaddin'e giderek 579 h.-1184 m. yılının Zilkade ayının 11'inde Şam'a girmişler ancak mesele bir sonuca bağlanamamıştır. Selahaddin, barış antlaşmasında Erbil ve El-Cezire yöneticilerinin kendisine katılma ya da Musul'a katılma konusunda tercih yapma hakkının saklı tutulacağını şart koşmuştu. Bu, bu tarihten önce Mücahideddin Kaymaz'a karşı duyulan düşmanlığın delilidir. Gökborü'nün kardeşi olan Erbil hâkimi Zeyneddin Yusuf da kendisiyle Mücahideddin arasında var olan benzer bir husumeti yaşamıştı. Bu durum, şehzadelerin kendi taleplerini Mücahideddin'i dışlayarak gerçekleştirme hevesi nedeniyle Erbil ve diğer yerlerin kontrolünden çıkmasına ve birçok emirliğin kaybına yol açmıştır.

Bu durumlar Gökborü'nün yaşamı ve siyasi kariyeri, güçlü bir liderin nasıl geliştiğini göstermektedir. 14 yaşında emirliğin başına geçmesi, erken sorumluluklar almasına neden olmuş, Mücahideddin Kaymaz tarafından görevden alınması bir dönüm noktası olmuş, ama onu daha da güçlendirmiştir (Aziz Mahmoud, 2009, s. 359).

Gökborü'nün yöneticilik anlayışı, sadakat ile siyasi pragmatizmi bir arada barındırmaktadır. Özellikle Halep ve Musul çevresinde yaşanan gelişmelerde oynadığı rol, onun bölgedeki istikrar açısından ne denli etkili bir figür olduğunu göstermektedir. Sultan Selahaddin ile kurduğu ittifak da bu dönemde stratejik bir karar olarak öne çıkmakta, hem kendi

güvenliğini sağlamakta hem de Atabeylerin baskısına karşı bir denge unsuru yaratmaktadır.

Tarihi önemine bakıldığında, Gökbörü'nün siyasi manevra kabiliyeti, ittifak kurma becerisi ve askeri başarıları, onu 12. yüzyılın son çeyreğinde İslam coğrafyasının en dikkate değer liderlerinden biri yapmaktadır. O, sadece bir emirlik yöneticisi olarak değil, aynı zamanda dönemin büyük siyasi güçleri arasında denge kuran bir figür olarak ön plana çıkmıştır.

Erbil gibi önemli bir merkez üzerindeki etkisi, Atabeyler ile Selahaddin arasındaki ilişkilerde oynadığı rol ve yaşadığı sürgünlere rağmen siyasi sahnedeki direnci, onun yöneticilik kabiliyetini ve tarihsel kıymetini ortaya koymaktadır. Gökbörü'nün yaşadıkları, sadece kişisel bir mücadele değil, aynı zamanda dönemin siyasal yapısının nasıl şekillendiğini gösteren güçlü tarihsel olaylardır (Altın ve Kömürcü, 2022, s. 5).

Sultan Muzaferreddin Gökbörü Erbil'e çok büyük önem vermiş ve şehri adeta bir çiçek gibi besleyip büyütmüştür. Erbil'i küçük bir köy gibi uyumlu bir şehirden, pazarlarıyla, sakinleriyle, zanaatkarları ve kendine has mimarisiyle büyük bir şehre dönüştürmüştür. Onun döneminde İslam dünyasının seçkinleri, âlimleri, sufileri, tarihçileri ve şairleriyle kente akın etmiş, burada yaşamaya başladıklarında da Gökbörü'nün yöneticiliğini ve kendilerine cömertçe elini uzattığını gördükten sonra tıpkı halk gibi büyük bir saygı ve sevgi beslemişlerdir (Şen, 2006, s. 15). İslam alimleri Gökbörü için bazen Sultan, bazen Kral unvanıyla hitap etmişler, ardından ona El-Muazzam unvanını da eklemişler ve böylece “El-Melik-ül-Muazzam” da kendisine verilen unvanlardan olmuştur. İbnü's-Şar el-Mevsili (ö. 654 h.), Gökbörü için “Sultan, Büyük Kral” olarak hitap etmiştir (Çoşar, 2009, s. 9).

Gökbörü için padişah, kral, babasından dolayı prens, ilerleyen dönemde ise prenslerin kralı da denilmiştir. Gökbörü Hacılar için Arafat dağında su deposu inşa ettirdiğinde, “Müminlerin Emiri'nin kılıcı” olarak lanse edilmiştir. Gökbörü'nün askeri ve siyasi başarıları incelendiğinde de hicri 585 yılında ordusu ile birlikte Akka'yı geri aldığı bilinmektedir. Bu zaferinden sonra da ona “Vahşi Aslan” adı takılmış, çünkü savaşta gösterdiği heybetiyle Frankları korkutmuş ve geri çekilmelerini sağlamıştı. Gökbörü, günümüz çağdaşlarının çoğunun benimsediği gibi; cesur, yiğit, çok hayırsever ve yardımsever, iyiliğinin ve nezaketinin yanı sıra, adaletsizlik karşısında duran, halka baskı uygulamayan bir liderdir.

Gökbörü Erbil hükümdarlığı sırasında Irak'ta çok sayıda emirlik kurulmuş ve her biri tarihte önemli bir yer edinmiştir. Bunların çoğu ise halkın güvenini kazanamamış, yönetim, medeniyet, bilim ve edebiyat alanlarında o dönemin koşullarına uyum sağlayamamışlardır. Tarihte küçük emirliklerden, büyük güçlerle olan önemli ilişkilerinin ötesinde neredeyse hiç söz edilmemiştir. Bu da onların iç işlerinin ve yönetim biçimlerinin ihmalkâr olduğunu göstermekte ve yazılı eser bırakmadıkları, önemli işlere imza atamamaları nedeniyle de tarihçiler tarafından incelenmemeye neden olmuştur. Dolayısıyla bu emirliklerin tarihi ve yaşamlarına dair detaylara ulaşma imkânının kısıtlı olması nedeniyle bölgedeki duruma dair araştırma yapmak zordur.

Emirlik, bilim, edebiyat gibi alanlarda söz konusu devletlere tabi olması nedeniyle zayıflık veya kusurlu bir noktada olmamıştır. Siyasi, sosyal ve kültürel yönden, Arap ve Arap olmayan birçok İslam ülkesiyle siyasi ve bilimsel temaslar kurulması ve Gökbörü'nün de bu süreçleri oldukça profesyonel yönetmiş olması yönetici olarak ön plana çıkmasını sağlamıştır. Gökbörü, emirliğinde önemli hayır projeleri gerçekleştirmiş, bu sayede halkın gönlünde yer etmiş, hatırası tarihin dillerinde ve

gönüllerinde yankılanmış, yakın ve uzak herkesin dilinde kalmış, kendisinden önce ve sonra Erbil'de birbirini izleyen emirliklerin ulaşamadığı yüce bir statüye ulaşmıştır (Dalyan ve Bayır, 2019, s. 1690).

Gökbörü'nün gerçekleştirdiği faaliyetler sadece kendisi veya şehri için yaptıkları işlerle sınırlı kalmamış, bunun çok ötesine de uzanmıştır. Cihatlarıyla İslam'a hizmet etmiş ve okullara bağışta bulunarak kültürü teşvik etmiştir.

Bu emirlik, ilim ve edebiyatın birleştirilmesine cömertçe harcama yaparak gurur ve mükafat kazanmış, halkın ve dışarıdan gelenlerin arzu ettiği mutluluk ve huzur içinde yaşamış, bu yüzden de çeşitli ülkelerden gelen âlimlerle sık sık irtibat halinde kalmıştır.

Ayrıca emirlik, diğer birçok emirlik gibi başlangıçta bir derebeylik olarak varlık göstermiştir. Atabey İmadeddin Zengi döneminde 522 h.- 1128 m. yılının Ramazan ayında Erbil'i ele geçirmiş ve 580 h.- 1184 m. yılının 14 Cemaziyülahir'ine kadar ailesindeki atabeylere sadık ve müttefik kalmıştır. Söz konusu tarihte Eyyubi Devleti'ne meyletmiş, ona tam bir samimiyetle bağlı kalmış, hicrî 627 yılına kadar da aksi bir durum düşünmemiştir. Kral Eşref'in iktidarında gördüğü yabancılaşıma ve nefreti, hatta onunla Bedreddin Lü'lü'nün kendisine saldırmak için yaptığı anlaşmayı ve Bedreddin'in Erbil'i kendisinden alma kararlılığını görünce Abbasi Halifeliğine doğru meyletmiş ve Gökbörü, işlerine karışmasını yasaklayan Halife Mustansır Billah'tan yardım istedikten sonra 628 h.- 1230 m. yılının Muharrem ayında Bağdat'a giderek ona katılmıştır (el-Karadaği, 2003, s. 18).

Gökbörü'nün dönemin Eyyubi devletiyle, sonra da Abbasiler'le olan bağının derecesi, Selçuklu Devleti ve Abbasiler ile ilişkilerine de dayanmaktadır. Çünkü emirliğin mahiyetini bilmek ve konumunu

anlamaktan uzak kalınmaması, Irak ve İslam tarihindeki gidişattan habersiz kalınmaması gerekmektedir.

Gökbörü'nün emirliğine dair halkın tutumunu ve hadiseleri açıklamaya yönelik olarak coğrafi şartlar da son derece önemlidir. Çünkü dönemin şartları kolayca anlaşılmadığında, asılsız iddialar ortaya atılabilmektedir. Kamu hizmetiyle ilgili gibi görünen, fakat gerçekte ele geçirmeye ve kontrol etmeye yönelik yapılan hamleler dış ilişkilerde ortaya çıkmış, Gökbörü'nün de zekâsı ile bertaraf edilmiştir.

Gökbörü'nün hayatında olağanüstü olan, onun yönetiminde işlerinin dizginlerini elinde tutma yeteneğidir. Emirliği, halkının memnun bir şekilde yaşadığı, umutları ve özlemleri olan birçok diğer ufak halkın en dikkat çekicilerinden biridir. Gökbörü'nün niyeti emirliği adına yaptığı antlaşmalarından ve bunların bir sonucu olarak bu emirliğe sağlananlardan anlaşılabilmektedir. Gökbörü'nün siyasetinde yakınlığın da düşmanlığın da açıkça gösterilmesi politikası mevcuttur.

Gökbörü bilim ve edebiyat da kendisinden öncekileri aratmayacak bir yer edinmiş ve göz kamaştırıcı bir başarıya ulaşmıştır. Hayır kurumlarını ve hayır işlerini artırarak, kültürel ilişkileri de mümkün olduğunca güçlendirmiştir.

SONUÇ

Küçük emirliklerden biri olan Gökbörü'nün emirliği hicri 522-Miladi 1128 yılları arasında Erbil'de kurulmuştur. Musul Atabeyliği, İmadeddin Zengi döneminde (521-541 h.) prenslerinden Zeyneddin Ali Kuçak'a burayı bağışlamıştı. Bu nedenle bir süre ona tabi olmuş, sonrasında Levant'ta Eyyubi devleti ile yakın ilişkiler kurmuş ve Eyyubilerin sertliği nedeniyle de Abbasi Halifeliğine daha

yakınlaşmıştır. Bu yüzden emirliğin siyasi tutumunun dalgalı olduğu söylenebilmektedir.

Erbil'in iç siyaseti, mahalli idaresi, halkla askeri, idari ve kültürel ilişkilerinin derecesi, Erbil'e doğrudan bağlı olarak verilen hizmetlerin boyutunun bilinmesinden ileri gelmektedir. Bütün bunlar, tarih kitaplarının sayfaları arasında dağınık halde bulunan gerçeklerin gözden geçirilmesini ve belgelenmesini gerektirmektedir. Olayların gidişatı ancak sabit gerçeklerden ve bu gerçeklerin yardımıyla, açık veya örtülü olarak istenilen hedeflere ulaşılarak anlaşılabilir. Dolayısıyla bu gerçeklerin çoğaltılması ve tanık olunan durum ve coğrafi durumun göz önünde bulundurulması, Gökbörü'nün emirliğin liderliğinde kazandığı yeteneğin anlaşılmasını sağlar ve böylece elde ettiği hikmetli yönetim ve doğru siyaset ortaya çıkar.

Gökbörü'nün emirliğinin etkileri Erbil'de hâlâ açıkça görülmektedir. Onun kurduğu düzen özü, etkisi ve nüfuzu bakımından yüce bir düzeyde olup, azami potansiyeline ulaşmış, her sayfasında dikkat çekmiş, göze çarpmış ve bütün işlerinde, hatta dış ilişkilerinde bile kayda geçirilmeye layık görülmüştür. Nitekim bu ilişki, emirliğin kökenine ve iç bölgelerine, özellikle de son emirine (Gökbörü) özgü olanlardan daha fazla kayıt altına alınmıştır. Onun emirlik dönemi kurulduğu günden itibaren bağlı kaldığı ideale uygun bir yol izlemiş ve son günlerine kadar mükemmellik ve yücelikle devam etmiştir.

Gökbörü, kendi döneminde hiçbir yolsuzluk veya kötü yönetim izi bırakmamış, karakterine ne daha fazlasını olma hırsı ne de kibir ve ele geçirme ümidi karışmamıştır. Bilakis, kendi emirliğine yatırım yapmayı ve onu işletmeyi, iyi bir yönetim ve muhteşem bir medeniyetle birleştirerek en iyi ve en önemli araçlardan biri olarak görmüştür. Diğer

emirliklerde pek çok hükümdarın cehaletleri veya açgözlülükleri yüzünden göz ardı ettiği şeylerin büyük bir kısmını geride bırakabilmiştir.

Gökbörü'nün savaşlarda gösterdiği yeteneği, halkın ümitlerini yeşertmesi ve diğer küçük emirliklerdeki mevcut kötü yönetim ve anlamsız maceralardan doğan karışıklıklarla daha önemli meselelerden uzaklaşılması nedeniyle de adı çok büyük ve köklü topraklara sahip pek çok hükümdardan daha çok anılmıştır.

Bu emirliğin bir bütün olarak ne işlerle meşgul olduğunun bilinmesi; hayat ve iş ustalığı hakkında bilinenler, belgelerden bulunabilmesi ve tarihi metinlerde izin verildiği ölçüde kaydedilmesi son derece önemlidir. Zira Gökbörü doğruluğa yemin etmiş ve kendisini reform yapmaya adanmış bir lider olarak adeta iyilik ile sözleşme yapmış bir kişiliktir.

KAYNAKÇA

Al-Irbili, H. D. K. (2022). Erbil Sultanı Sultan Muzaffereddin Kukburi'nin biyografisinin yeni bir okuması. Tasarım: Tercümanlık Bürosu.

Altın, K., & Kömürcü, E. (2022). Türk Tarihinin Siyasi Evliliklerine Bir Örnek: Atabey Evlilikleri. Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, 5(1), 1-10.

Aziz Mahmoud, S. (2009). Abbasi devletinin gölgesinde Vakıf ve İslam toplumundaki medeni rolü. Diyala İnsan Araştırmaları Dergisi, 1(38).

Çoşar, H. (2009). Keşfüt-Temvîhâtta Seyfeddin Amidînin Felsefî Görüşler (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey).

Dalyan, M. G., & Bayır, Ö. Ö. (2019). 12. Yüzyılda Türk-İslam Toplumunda Sosyal Refah ve Sosyal Hizmetlerin Tarihsel Kökleri:

Hayırseverlik Uygulamaları Bakımından Erbil Hâkimi Muzafereddin Gökbörü Örneği. Journal of History School (JOHS).

El-Karadaği, M. A. (2003). Farklı dönemlerde Ariel (Tugay ve Şehir). Irak Bilim Akademisi Üyesi - Kürt Otoritesi. Bağdat.

İbn Şeddad. (1901). Levant ve ada prenslerinin anısına tehlikeli ilişkiler. Rufoof.

M. Joan Ahmed İsmail. (2018). (640-656 AH / 1240-1473 AD) / Irak Müzesi'nden Barbel tarafından çarpılan İslami sikkeler üzerindeki ışıklar - bir model - analitik bir çalışma. Tarih ve Arkeoloji Araştırmaları Dergisi, 67(I).

Şen, O. E. (2006). Irak'taki Türkmenlerin Irak siyasetine etkileri (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).